

«Nus stuein far combas»

Il menader dil post da svilup dalla Regiun Surselva ha referiu a Sagogn

■ (anr/abc) Gievgia sera ha Urs Giezendanner, il menader dil post da svilup regional dalla Regiun Surselva, referiu a Sagogn. Il funcziunari ha presentau statisticas dil regress. Damai ch'el ei «mo» promotur e buca politicher ha el pouca influenza sil cuors economic actual dalla Surselva. El sa sviluppar ideas e dar impuls. El sa intermediar contacts, carmalar interessents. Quei fa el savens en sia lavur dil mintgagi. Senza daners semuenta l'economia denton buc. Da gliez ha Urs Giezendanner denton buca discurreu. El ha dau suatientscha agl invit dall'uniun Pro Sagogn. Il promotur dall'economia dalla Regiun Surselva ha plidau en siu referat dils fats ch'ei enconuschents, dil regress. Il november 2006 fuva siu antecessur staus a Sagogn e teniu in referat. Lezza gada fuva Pieder Vincenz in onn en uffeci. El aveva mess el clar ch'el seigi buca politicher, ch'el lavuri ell'operativa e ch'il post da svilup regional dueigi esser liug da referenza per tuttas damondas. Nov onns suenter ha Urs Giezendanner repetiu quellas constatziuns. Era el ei buca staus culs mauns en sac els sis onns ch'el ei en survetsch dalla Regiun Surselva. Per exempel ha el saviu clamar ella regiun zacons dils 11 milliuns che Berna ha tarmess dapi 2008 el Grischun per promover l'economia. Ins sa denton capir ch'el sa buca far miracles e volver la roda.

Ils investurs ein cheu – las bancas blocheschan

La stagnaziun che ha entschiet en Surselva avon rodond 20 onns cuntinua.

En siu referat a Sagogn ha il svilupader regional Urs Giezendanner analisau la situaziun economica dalla Surselva.

FOTO A. BEELE

Cu Pieder Vincenz fuva staus la davosa gada a Sagogn fuva la piazza da golf aunc buca construida. Lezza fuva stada el center dallas damondas. Da quei project havev'ins spitgau ch'el sappi dar in pulit stausch al turissem da stad. Ha el fatg,

denton mo parzialmeins. In hotel da golf vesessi el, ei drovi leutier in investur potent, haveva Pieder Vincenz declarau lezza gada. E la situaziun actuala? La piazza da golf ei daferton construida ed en funcziun dapi la stad 2008. Il hotel

buc. En connex cun hotels ha Urs Giezendanner rendiu attent als fats. En Surselva detti ei 100 hotels, e da quels hagian 90 in basegns d'investiziun. El ei perschadius che la Surselva drova ina cura radicala en siu turissem. Per ina re-

vitalisaziun seigien rodond 14 projects semtgai, ei maunchi semplamein ils daners.

Ad Urs Giezendanner, dapi sis onns en funcziun, fan las frequenzas, la demografia e la tenuta dallas bancas quitaus. En siu referat ha el analisau la situaziun. «Ei sto schabegiar zatgei», ha el concludiu. Projects seigien biars sin meisa. Il referent ha mussau ina folia culs numerus projects da giudem tochen sisum la Surselva. El ha era declarau ch'ei fussi da salvar las piazzas da lavur e da crear novas, ed oravontut crear valor. En sia funcziun sco svilupader regional sa el denton mo semtgai las caussas. Dapli san ils investurs far. E lezs mauncan damai che las bancas ein fetg rigurusas e reservadas cun empristar daners.

Sin ina dallas numerusas graficas che Urs Giezendanner ha mussau han ins viu che la Surselva ha bunamein 10 000 plazs da lavur, da quei in tshunavel el turissem. 96 pertschien dils menaschis s'audien tiels pigns e mesauns. La dependenza dil turissem ei evidentamein fetg gronda. «Sch'il turissem tuoscha lev, va ei gia mal cun nus», ei sia constatziun. Il ferm franc svizzer e las decisiuns sin plaun politic dils davos onns han accelerau il regress. Ils problems ein buca da suflar naven mo aschia. El-la discussiun ch'ei suandada ha ina persuna ord igl auditori resumau la situaziun aschia: «Nus essan 20–30 pertschien memia cars. Tut sto vegnir engiu culs prezis» e «La politica discuora pli bugen da lufs ed uors che dils vers problems che nus havevin momentan.»

Bia legria e bia tristezia

Barbara Casanova ha ediu il rapport annual digl Urpi Wasi a Cusco

DA GIUSEP VENZIN / ANR

■ Igl onn vargau ei staus meins turbulents ch'igl onn avon egl «Urpi Wasi», egl igniv dalla columba a Cusco en Peru. Barbara Casanova da Sursaisa che meina dapi 30 onns la casa cun ver 350 affons numna ei in onn harmonic, denton tut auter che lungurus. «Igl ei stau in onn plein surprises pils affons», scriva la dunna da 63 onns el rapport annual gest cumpariu. In temps impurtont egl onn ei il temps dall'immatriculaziun staus. Ina liunga colonna da mummias cun lur affons stat mintgamai avon la porta digl Urpi Wasi sil crest da Zarzuela. Barbara Casanova e gidonters fan allura ina viseta allas famiglias. «Schi buca paupradad, schi biaras historias

trestas. En plaidis san ins strusch descriver la situaziun ed ei fa schi mal da stuer refusar tons affons.» 44 affons da treis meins tochen treis onns han anflau da niev plaz egl igniv ed han aschia ina perspectiva per ina veta humana. La casa d'affons cun structura dil di gauda el marcau dils Incas enorma reputaziun e la scola dalla dunna da Sursaisa ei la megliera el marcau cun biebein 300 000 habitonts. En Surselva ha Tia Barbi (onda Barbi) sco ella vegn numnada dils affons anflau ils davos onns biars novs amitgs. «Avon che jeu raquentel dapli vi jeu tarmetter in Dieus paghi. Engraziel che Vus essas part da nossa famiglia», scriva la dunna che presta ellas muntognas dil Peru di per di in grondius engaschi en favur dils affons sutprivilegiai.

40 affons pigns

Igl Urpi Wasi porscha als affons da Cusco ina structura dil di. Denter ils 350 affons ein 40 affons pigns tochen treis onns, da quels 14 da treis meins tochen in onn e miez. «Ina truppa cun spir fom», scriva Tia Barbi. Fom han era ils 17 buobs e las otg buobas dad in onn e miez tochen treis onns tgirai dalla sefiora Delia giu e quels ein era stai spir veta: «Ils emprems pass, ils emprems plaidis. Igl ei stau schi bi da perseguitar il svilup dils affons pigns.» Barbara Casanova ei per 350 affons ina grondiusa mumma, ella ei ina grondiusa scolasta ed in grondius manager – mo la dunna sursilvana en Peru ei oravontut ina grondiusa persuna.

Egl Urpi Wasi datti secapescha era ina scoletta. «Ils affons han malegiu, han zambergiau, han cantau ed han tedlau e raquintau historias.»

Confidanza e segirtad

La squadra da nov scolastas agl Urpi Wasi numna Barbara Casanova ina squadra eccellente, d'interess multifar e harmonica che hagi purschiu als affons in ambient d'emprer emperneivel. «Nossa carezia e la capientscha han dau als affons confidanza e segirtad ed aschia forza pigl avgnir.»

Buca sulet ils Romontschs emperndan in lungatg da minoritads, era ils affons egl Urpi Wasi. Sper il spagnol ein «quechua» ed «aimara» lungatgs ufficials dil Peru. «Pils affons digl Urpi Wasi ei il quechua d'impurtanza. Igl ei il lungatg mumma, il lungatg dils geniturs e dils parents.» Igl engles ei medemamein d'impurtanza e vegn instruius egl Urpi Wasi naven dalla tiarza primara.

Dalla sisavla e davosa classa han dusch scolaras e scolars retschiert in sti-

pendi per la scola secundara. Sch'els contonschan leu la nota 14 – en Peru ei 20 la pli aulta nota – survegnan els era igl onn suandont il stipendi.

Nutrimet equilibrau

El rom d'in program social retscheivan ils 350 affons e giuvenils mintgi di nutrimet equilibrau. «Mintgatont datti schizun in quadrel tshugalata», menziuna Barbara Casanova en siu rapport. Carn e dulstschergnem ei buca savens sil taglier, persuerter «kiwicha» ch'ei pli saun e pli nutriveil. «Kiwicha» ei ina fuorma da graun fin – deriva denton dalla famiglia dil spinat ed ei pils Peruanes fretg, verdura, carn e graun en ina. Ils affons dalla tiarza classa ensi gidan a reparter la maglia e fan quei cun luschezia. El portan ils tagliors mo to-

chen la meisa e leu retscheivan ils affons il taglier da Tia Barbi.

Lentschatta december han 22 scolars dallas 5avla classa festivau ella baselgia dil quartier San José l'emprema communion.

«In di extraordinari pils affons e per lur famiglias. Els vestgius alvs digl Urpi Wasi eran ils affons empau nervus, denton ventirevels.»

Pils scolars dalla sisavla classa hai dau lentschatta november in camp en tenda en ina regiun pli migeivla. Ils quater dis a Limantambo ein stai per la gronda part dils scolars igl emperv viadi naven da casa.

Dapi informaziuns dil paradisi sin tiara per 350 affons da Cusco dat la nova pagina d'internet www.urpi-wasi.com

Ils affons egl Urpi Wasi han in bien tshcep da partenza per ina veta humana. Ils biars nezegian la schanza.

FOTOS G. VENZIN

Ina dunna mudesta e generusa. Barbara Casanova da Sursaisa presta a Cusco in enorm engaschi en favur dils affons en paupradad.